

cyjach, uwagach i propozycjach, jak również stwierdzeniach, które padały podczas obrad. Mówiąc o posłudze jurysty dla człowieka, przypomniał też, że do podstawowych zadań prawnika (podkreślając: „myślę, że każdego prawnika”) – a szczególnie prawnika w środowisku akademickim – należy:

- pośród wielu obserwowanych sytuacji życiowych rozpoznać nowy problem prawny i umiejętnie zredagować pytanie,
 - poddać postawiony problem refleksji naukowej,
 - poprzez naukowe opinie oraz bezpośrednią współpracę wpływać na treść wprowadzonych rozwiązań prawnych,
 - poprzez poprawną interpretację ukierunkowywać właściwe stosowanie prawa.
- Oficjalnego zamknięcia obrad dokonał moderator naukowy konferencji prof. dr hab. Ryszard Skubisz.

Wystąpienia przedstawione podczas konferencji zostaną opublikowane.

KS. MIROŚLAW SITARZ
Lublin

PIERWSZA MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA KULTURA I PRAWO

W dniach 24-25 września 1998 r. w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim odbyła się Pierwsza Międzynarodowa Konferencja pt. *Kultura i Prawo*. Uczestniczyło w niej ponad 200 znakomitych naukowców, sędziów, dziennikarzy i polityków, którzy przybyli z wielu państw europejskich, m.in. z Niemiec, Ukrainy, Białorusi, Szwajcarii, Grecji i Polski.

Organizatorami konferencji byli: Wydział Nauk Prawa TN KUL, Stowarzyszenie Kanonistów Polskich, Wydział Prawa Kanonicznego i Świeckiego KUL oraz Stiftung Gesellschaft für Rechtspolitik. Konferencja sponsorowana była przez Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej w Warszawie i Bank Depozytowo-Kredytowy w Lublinie.

Formalnego otwarcia konferencji w auli im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego dokonał ks. prof. dr hab. Andrzej Szostek – rektor KUL. W powitalnym przemówieniu pogratulował wyboru tematu, którego problematyka jest aktualna zawsze, a szczególnie w czasie przemian.

Podczas otwarcia głos zabrali: dr Otto Theisen w imieniu Fundacji Stowarzyszenia Polityki Prawnej (Trier), dr Piotr Albiński – prezes Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej z Warszawy, ks. prof. dr hab. Andrzej Bronk – prezes Towarzystwa Naukowego KUL oraz ks. prof. dr hab. Marian Stasiak – dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego i Świeckiego.

Łączność z uczestnikami konferencji wyrazili przesyłając z tej okazji stosowne listy: kard. Józef Glemp, kard. Henryk Gulbinowicz, abp Józef Kowalczyk oraz prof.

Marek Safian – prezes Trybunału Konstytucyjnego. Na zakończenie otwarcia przemówił główny organizator konferencji – ks. prof. dr hab. Józef Krukowski – przewodniczący Wydziału Nauk Prawnych TN KUL, prezes Stowarzyszenia Kanonistów Polskich.

Konferencja składała się z czterech sesji. Każda z nich miała własny wątek problemowy. Pierwszej sesji przewodniczył prof. dr hab. Andrzej Stelmachowski (Uniwersytet Warszawski).

Wykład inauguracyjny pt. *Wartości chrześcijańskie a państwo demokratyczne* wygłosił abp prof. Józef Życiński – Wielki Kanclerz KUL.

Arcybiskup stwierdził, iż nie można stworzyć państwa demokratycznego, pozostając jedynie na poziomie regulacji prawnych pozbawionych odniesienia do wartości moralnych. Następnie nawiązał do opublikowanego w 1993 r. orędzia biskupów polskich na temat wartości chrześcijańskich w życiu społeczeństwa i narodu oraz przybliżył podstawowe tezy tego orędzia.

Zdaniem Arcybiskupa w wartościach chrześcijańskich można odróżnić dwa podzbiory. Pierwszy podzbiór stanowią wartości uniwersalne, podstawowe, które są częścią wartości chrześcijańskich. Drugi to wartości specyficznie chrześcijańskie. Podstawowe wartości to: godność osoby ludzkiej i wynikające z niej prawa człowieka oraz sprawiedliwość społeczna. Wartości te stanowią fundament humanizmu chrześcijańskiego. Uniwersalizm chrześcijański ma podstawę w tym, że Jezus przyjął cierpienie za całą ludzkość bez względu na różnice rasy, płci, wyznania czy kultury. Nie można zbudować demokratycznego społeczeństwa, w którym ignoruje się prawa człowieka. Należy wprowadzić regulacje prawne jasno określające nienaruszalny fundament wartości akceptowanych przez wszystkich, będące gwarantem ładu moralnego. Inny status prawny powinien obowiązywać w stosunku do drugiego podzbioru wartości chrześcijańskich, są to wartości nadprzyrodzone. Kościół powinien mieć swobodę wypowiedzania ocen moralnych, nawet jeśli chodzi o sprawy polityczne, gdy domagają się tego podstawowe prawa osoby ludzkiej. Nie może istnieć demokracja bez aksjologicznego fundamentu, który otrzymał postać w tradycji europejskiej inspirowanej Ewangelią. Demokracja pozbawiona oparcia na stałych wartościach łatwo przemienia się w jawny lub niejawny totalitaryzm.

Wartości chrześcijańskie w państwie światopoglądowo neutralnym to temat drugiego referatu, wygłoszonego na sesji przedpołudniowej. Przedstawił go prof. dr Josef Isensee (Uniwersytet w Bonn). Prelegent ukazał kształtowanie się państwa chrześcijańskiego od średniowiecza do Soboru Watykańskiego II, na którym to Kościół uznał wolność religijną, neutralność światopoglądową państwa i człowieka. Nakreślił, jak w konstytucjach wygląda odniesienie do Boga, jak przedstawiają się normy dotyczące praw człowieka, np. do ochrony życia, małżeństwa, rodziny, godności człowieka. Prof. Isensee powiedział, że źle jest, gdy ustawodawca zgodnie z demokracją większością uchwala ustawy niezgodne z podstawowymi prawami człowieka, np. z ochroną płodu ludzkiego. Podzielił się również refleksjami na temat sądu konstytucyjnego i jego roli w państwie demokratycznym.

W kształtowaniu postaw moralnych światopoglądu obywateli dużą rolę prelegent upatrywał w działalności Kościoła. Etos nie może wiele oczekiwać od państwa demokratycznego, państwo tracąc etos obywateli traci wiele.

Drugiej, popołudniowej sesji przewodniczył prof. dr Heinrich Kempen (Uniwersytet w Würzburgu).

Pierwszy wykład pt. *Państwo prawa jako gwarancja wolności i ograniczenie władzy* wygłosił prof. dr Bernd Rüthers (Uniwersytet w Konstancji). Na początku wystąpienia prof. Rüthers wyjaśnił pojęcie państwa prawa i jego genezę. Pojawiło się ono w XIX w. jako narzędzie obrony przed nieograniczonym państwem przemocy, państwem policyjnym, przed każdą formą tyranii. Podstawową ideą takiego państwa jest wolność jego obywateli. Ma ono pierwszeństwo przed wszystkimi formami wyrazu i organizacji władzy państwowej. Zasada zróżnicowania i podziału władzy w państwie implikuje to, że wszystkie akty władzy państwowej są podporządkowane, zgodnie z regulacjami prawnymi, konkretnym, kompetentnym instytucjom i w ten sposób mogą być kontrolowane. Demokratyczne państwo prawa stanowi fundament zdolnej do działania struktury politycznej. Opiera się ono na uprawomocnieniu jego władzy poprzez wolne wybory i demokratycznie uchwalone ustawy. Jedność polityczna wyrasta z konsensusu, z uznania praw człowieka i fundamentalnych zasad organizacyjnych oraz z wolnej zgody obywateli wyrażonej w wyborach i referendum. Demokratyczne państwo prawa przez zależność od konstytucji i ustaw zapewnia potrzebę ciągłości wykonywania władzy państwowej. Ciągłość ta stanowi instrument racjonalizacji i adaptacji życia państwowego do zmienionych struktur ekonomicznych, technicznych i społecznych. Demokratyczne państwo prawa, poprzez podział władzy na sądową formę kontroli władzy oraz sądownictwo konstytucyjne, ogranicza nadużywanie władzy państwowej. Gwarantuje wolność i godność osoby ludzkiej.

Drugi wykład w tej sesji pt. *Kościół Katolicki a integracja europejska* wygłosił bp prof. dr hab. Tadeusz Pieronek, rektor PAT w Krakowie. Przedstawił on, jak kształtowała się myśl o zjednoczonej Europie, której zawsze towarzyszyła życzliwość Stolicy Apostolskiej i kolejnych papieży – od Piusa XII aż po dzień dzisiejszy. Życzliwość ta jest zrozumiała, ponieważ wizja zjednoczonej Europy odwołuje się do jej chrześcijańskiej tożsamości kulturowej i religijnej. Szeroko znane jest stanowisko Jana Pawła II, który w swych wystąpieniach mówi, że jednoczenie się Europy w sferze ekonomicznej i politycznej nie wystarczy, ponieważ Europa spełni swoją rolę tylko wówczas, gdy stanie się wspólnotą ducha. Istnieje dziś w Europie dążenie do usamodzielniania się człowieka od jakichkolwiek sił istniejących poza nim, przede wszystkim zaś do uwolnienia się od Boga i układania życia tak, jak gdyby Boga nie było. Z takich postaw wyrasta zagrożenie dla chrześcijaństwa, a zwłaszcza dla samego człowieka. Z tego powodu potrzebna jest nowa ewangelizacja, która ma się przejawiać przez odtworzenie wspólnot kościelnych i syntezę Ewangelii z codziennym życiem wiernych. Otwartość Europy oznacza również potrzebę jej rozszerzania o kraje, które jeszcze nie weszły do jej struktur, zwłaszcza o kraje Europy środkowo-wschodniej. Oznacza także pamięć o innych krajach i kontynentach, o innych religiach i kulturach. Jan Paweł II w swoich wystąpieniach skierowanych wprost do Polaków podkreślał, iż stoimy przed wielką szansą wejścia do struktur gospodarczych i politycznych Europy. Biskup Pieronek stwierdził, iż wizyta biskupów polskich w Brukseli była wydarzeniem przełomowym, zwłaszcza z punktu widzenia psychologicznego, rozwiązała wiele istniejących wątpliwości. Prelegent powiedział, że rolę Kościoła w procesie integracji można dziś określić jako pozytywną i ważną społecz-

nie. Nie jest to postawa lęku, a raczej mobilizacji. Kościół zdaje sobie sprawę ze stojących przed nim wyzwań. Poparcie Kościoła dla integracji stwarza dla niej dobre perspektywy w Polsce.

Trzeciej sesji, która odbyła się 25 września, przewodniczył prof. dr hab. Mieczysław Sawczuk (UMCS, Lublin).

Pierwszy wykład pt. *Prawa człowieka, podstawa czy kamień obrazu nowożytnego prawa* wygłosił rektor KUL Andrzej Szostek. Na wstępie ksiądz Rektor przedstawił z etycznego punktu dokumenty dotyczące praw człowieka, a w nich miejsce Boga i Jego autorytetu w ugruntowaniu tych praw. Ukazał różnice w odniesieniu się do Boga jako fundamentu praw człowieka w konstytucjach nowożytnych. O prawach człowieka nie było wprost mowy aż do czasu formowania się nowożytnej demokracji w 2. poł. XVIII w., a więc aż do czasu przyznania sobie przez społeczeństwo mocy stanowienia prawa, dotąd zarezerwowanej dla Boga i jego pomazańców. Uznanie praw człowieka leży u podstaw prawa stanowionego i domaga się odpowiedniego legislacyjnego przekładu. To prowadzi do pytania, kim jest człowiek, jakie są jego najważniejsze dobra, których ochrona jest warunkiem tego, by proklamacja praw człowieka nie stała się pustym słowem.

Kolejnym problemem, który poruszył ksiądz Rektor, była relacja prawa do życia i prawa do wolności. Życie jest dobrem podstawowym w tym sensie, że stanowi oczywisty warunek realizacji jakichkolwiek innych dóbr. Wolność natomiast to wartość dla człowieka specyficzna, wyróżniająca go wśród innych, także życiem obdarzonych istot. Następnie omówił trudny i bolesny problem penalizacji aborcji.

Świadomość tego, kim jest człowiek i jakie przysługują mu uprawnienia, jest dziś bogatsza niż przed laty. Związek pomiędzy poziomem moralnym państwa a poziomem prawa jest więc oczywisty, więc ważny jest postulat edukacyjno-pedagogicznej aktywności całego społeczeństwa, zwłaszcza zaś tych instytucji społecznych, od których ów poziom szczególnie zależy, a więc Kościołów i związków wyznaniowych, szkół, środków masowego przekazu, polityków. Prelegent nawiązał również do *Evangelium vitae* Jana Pawła II, w której zawarte jest wezwanie do przeciwstawienia się cywilizacji śmierci i do budowania cywilizacji życia. Na koniec wyraził radość z tego, że podejmuje się wysiłki, by prawo stanowione było, możliwie wszędzie, ugruntowane na prawach człowieka i jak najlepiej je chroniło. Tą i tylko tą drogą prawo sprzyja kulturze, sprzyja człowiekowi i jego specyficznej aktywności inspirowanej rozumną wolnością.

Następny referat pt. *Prawa człowieka-element europejskiej kultury i prawa* wygłosił prof. dr Helmut Klein, sędzia Trybunału Konstytucyjnego RFN z Uniwersytetu w Heidelbergu. Powiedział, że historia podstawowych praw ludzkich to historia zmagania o uznanie godności człowieka. Z historii tej wyrosła koncepcja demokratycznego państwa konstytucyjnego. Proces tworzenia praw człowieka i obywatela rozpoczęło stoickie i chrześcijańskie prawo naturalne. Idea człowieka jako obrazu, jako istoty bezpośrednio pochodzącej od Boga doprowadziła do uznania praw ludzkich i obywatelskich. Następnie prelegent przedstawił akty prawne dotyczące tego problemu, koncentrując się na dokumentach uchwalonych po II wojnie światowej, szczególnie na Wiedeńskiej Światowej Konferencji Praw Człowieka z roku 1993 i na ustanowieniu urzędu Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych dla wspierania i

ochrony praw człowieka. Ogromny postęp na płaszczyźnie ponadnarodowej i narodowej dokonał się dzięki niezależnym instytucjom sądownictwa konstytucyjnego. Prelegent stwierdził, że obiektywno-prawne treści praw podstawowych zobowiązują władzę państwową bardzo mocno i dlatego odbiorca praw podstawowych ma prawo żądać od państwa tego, do czego zobowiązuje je prawo podstawowe. Z tego założenia wyrasta jednak niebezpieczeństwo nie dające się połączyć z zasadą wolności politycznej, a więc z zasadą demokratycznego ubezwłasnowolnienia ustawodawcy przez sąd konstytucyjny. Doprowadzić to może do przekształcenia demokratycznego państwa konstytucyjnego w coś na kształt państwa jurysdykcyjnego, a wówczas prawa podstawowe przestałyby służyć wolnościowemu i humanitarnemu porządkowi. Profesor podkreślił, że w ówczesnej Europie prawa człowieka są w dużym stopniu zagrożone w prawie stanowionym i są one z całą pewnością elementem kultury europejskiej.

Kolejny referat pt. *Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka w prawie międzynarodowym* przedstawił ks. prof. dr hab. Józef Krukowski. Wyróżnił on dwie kategorie godności ludzkiej: godność osobową i godność osobowościową. Jego zdaniem podstawą praw człowieka jest godność osobowa. Następnie prelegent przybliżył akty prawne, w których znalazło się odwołanie do godności ludzkiej w prawie międzynarodowym o zasięgu uniwersalnym i regionalnym. Należy wyróżnić godność jako zasadę prawa. Godność ludzka jest wartością pierwotną. Człowiek nie otrzymuje jej ani od drugiego człowieka, ani od państwa. Według *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka* godność ludzka jest niezbywalna, przyrodzona i nienaruszalna. Atrybut przyrodzonego charakteru godności ludzkiej oznacza bezsporny fakt istnienia tej godności jako wartości pierwotnej i istniejącej niezależnie od państwa. Państwo ma tworzyć warunki sprzyjające poszanowaniu godności ludzkiej i przeciwdziałać sytuacjom, w których człowiek jest traktowany sprzecznie z należną mu godnością. Człowiek stanowi wartość samą w sobie. Fakt posiadania godności osobowej przez człowieka zabrania redukować go do dobra czysto użytecznego lub przyjemnego. Opierając się na tej zasadzie, walczy się z negatywnymi zjawiskami, np. nietolerancją religijną, dyskryminacją kobiet, głodem, nieludzkim traktowaniem człowieka. Ks. prof. Krukowski zadał pytanie, od jakiego momentu istnienia byt ludzki staje się nosicielem godności ludzkiej: od poczęcia, czy od urodzin. Odpowiedź na to pytanie nie jest jednoznacznie określona w umowach międzynarodowych. Książę Profesor przedstawił kilka aktów dotyczących tego problemu, następnie przedstawił stanowisko Kościoła katolickiego. Zwrócił uwagę na encyklikę *Veritatis splendor*, w której Jan Paweł II stwierdza, że istocie ludzkiej należy przyznać prawa osoby od momentu poczęcia.

Ostatni referat w sesji przedpołudniowej pt. *Godność ludzka jako idea przewodnia konstytucjonalizmu europejskiego* wygłosił prof. Georg Kempen z Uniwersytetu Saarbrücken. Prelegent wyjaśnił pojęcie konstytucji oraz ukazał problem praw człowieka w konstytucjach państw europejskich. Następnie wyjaśnił rolę sądu konstytucyjnego. Zdaniem prof. Kampena godność ludzka jest punktem wyjścia do praw człowieka, jest to fundament tych praw a jednocześnie forma fundamentu dla państwa. Prelegent omówił godność ludzką w trzech płaszczyznach: teologicznej, filozoficznej i prawnej

oraz ukazał, w jakich sytuacjach i w jakich konstytucjach pojawia się określenie godność ludzka.

Czwartej sesji przewodniczył prof. dr Hartumt Schiedemair (Uniwersytet Köln).

Pierwszy wykład *Podstawowe prawa i wolności obywatela w Unii Europejskiej* wygłosił prof. dr Gerhard Robbers (Uniwersytet Trier).

Podstawowe prawa i wolności są bardzo ważne dla społeczności politycznej, przyczyniają się do odnowy kultury europejskiej, w której dużą rolę odgrywa chrześcijaństwo. Prelegent stwierdził, że nie ma ustalonego pojęcia praw podstawowych. O prawach podstawowych i o ich ochronie mówi Trybunał Europejski. Do klasycznych praw podstawowych przyznawanych przez prawo Unii należą: swoboda osiedlenia się, wolności usług i wolny obieg kapitału. Ważnym krokiem w tej kwestii był zakaz dyskryminacji i nakaz równorzędnego traktowania. W Traktacie z Maastricht, wprowadzając obywatelstwo Unii, stworzono podstawy ogólnej równości, chociaż ograniczonej do obywateli państw członkowskich. Gwarancja praw podstawowych odnosi się do wspólnych tradycji konstytucyjnych państw członkowskich. Trybunał Europejski chroni podstawowe prawa. Centralna kwestia europejskiej ochrony praw człowieka polega głównie na wzajemnym przyporządkowaniu dóbr prawnych. Przyporządkowanie praw podstawowych zależy od opinii publicznej. Polityka praw podstawowych jest polityką integracyjną. Integracja dokonuje się fragmentarycznie, dlatego nie ma jeszcze katalogu praw podstawowych Unii Europejskiej. Ciągłe rozwijająca się europejska integracja potrzebuje konstytucji też stopniowo rozwijającej się. Na koniec prelegent określił, jak powinien wyglądać katalog podstawowych praw. Powinien być krótki, mieć jasne struktury. Powinien powiązać ze sobą potrzeby jednostki i społeczeństwa. Należałoby zwrócić uwagę na element regionalny. Zdaniem prof. Robbersa, nowe kraje przystępujące do Unii powinny włożyć swój wkład w określenie praw podstawowych i wpłynąć na kierunek ich rozwoju.

Kolejny referat pt. *Konstytucja a sądownictwo konstytucyjne* wygłosił prof. dr Carl Otto Lenz – Rzecznik Generalny przy Trybunale Wspólnoty Europejskiej. Określił on pozycję jednostki we Wspólnocie Europejskiej. Wymienił i opisał cztery podstawowe prawa, które gwarantują wolność. Prawa te muszą istnieć w każdym kraju Unii Europejskiej. Następnie zaznaczył kolejność instancji sądowniczych w Unii. Stwierdził, iż w sądownictwie istnieje konflikt pokoleń: w sądach najwyższych zasiadają osoby starsze, natomiast w sądach niższej instancji zasiadają młodzi sędziowie. Druga część jego wypowiedzi dotyczyła praw podstawowych, orzecznictwa Trybunału Europejskiego w kwestii równości kobiety i mężczyzny w uzyskiwaniu zarobków oraz problemu wolności gospodarczej. Szczególną datą jest rok 1974, ponieważ wtedy Trybunał Europejski ustalił pozycję prawną jednostki, określił rolę i rangę jednostki w Unii Europejskiej.

Ostatni referat na tej konferencji zatytułowany *Tożsamość kulturowa a integracja europejska* wygłosiła prof. dr hab. Alicja Grześkowiak – Marszałek Senatu RP. Na początku prelegentka stwierdziła, że Europa jest związana z chrześcijaństwem, bowiem rozwijała się wraz z ewangelizacją. Tworząc Unię Europejską nie powinno się zapominać o bardzo mocnych powiązaniach między chrześcijaństwem a Europą. Jaka ma być Europa: Europa Ojczyzna czy Europa Ojczyzn. Pani Profesor opowiada się za Europą Ojczyzn. Twierdzi, że każde państwo ma własną tożsamość i nie powinno

się jej wyrzekać, ponieważ jest to jego bogactwo. Odmienności nie powinny zanikać, ale powinno się je pielęgnować. Europa Ojczyzn powinna być bez granic, w niej powinno się respektować tożsamość innych, a jednocześnie pielęgnować wspólne korzenie i o nich nie zapominać. Nie można zrozumieć Europy bez tożsamości narodowej.

Budowa wspólnej Europy bez wartości jest skazana na klęskę. W obecnym czasie dużo mówi się w Europie o pokoju, o tożsamości, o godności, a jednocześnie łamie się te zasady. Wolność staje się zniewoleniem, np. przez narkotyki, pornografię, korupcję. Europa powinna opierać się na mocnych fundamentach, którymi są wartości chrześcijańskie i jedność duchowa. Nie można budować Europy tylko na elementach ekonomicznych. Do rozbicia prowadzi destrukcja wartości, kryzys świadomości. Zdaniem pani Marszałek Europa powinna być wolna, solidarna, odpowiedzialna, świadoma korzeni. Mur dzielący Europę nie runie bez ewangelizacji – tymi słowami zakończyła swoją wypowiedź.

Po każdym referacie następowała żywa dyskusja. Uczestnicy konferencji podkreślili, iż była ona bardzo potrzebna, szczególnie w okresie przygotowań wejścia Polski do struktur europejskich.

Na zakończenie przemówił główny organizator konferencji Przewodniczący Wydziału Nauk Prawnych TN KUL, Prezes Stowarzyszenia Kanonistów Polskich, ks. prof. dr hab. Józef Krukowski. Podsumował obrady i podziękował wszystkim uczestnikom i współorganizatorom. Ks. Profesor szczególne słowa wdzięczności skierował na ręce doktora Otto Theisena, byłego ministra spraw zagranicznych Niemiec. Podziękował mu za pomoc w organizowaniu tej pierwszej, historycznej konferencji i za działalność polityczną zmierzającą do pojednania w Europie. Dodał jednak, iż dążąc do zjednoczenia w Europie nie możemy zrezygnować z Prawdy.

MONIKA WÓJCIK
Lublin

KONFERENCJA NAUKOWA:
PRAWO W KATOLICKIM UNIWERSYTECIE LUBELSKIM
W LATACH 1918-1952
(Lublin, 4-5 grudnia 1998 r.)

W dniach 4-5 grudnia 1998 r. odbyło się w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim sympozjum pt. *Prawo w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w latach 1918-1952*. W podtytule organizatorzy wyjaśnili bliżej okoliczności skłaniające do podjęcia tej inicjatywy: „Sesja naukowa w 80 rocznicę powstania Wydziału Prawa KUL”. W 1918 r. rozpoczęła działalność lubelska uczelnia, a w jej ramach zaczęły funkcjonować dwa wydziały prawnicze: Wydział Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych oraz